

**Kiteen kaupungin  
varhaiskasvatussuunnitelma  
1.8.2019**

**Nimi**

Kiteen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 1.8.2019

**Kunta**

Kitee

**Hyväksymispäivämäärä**

# SISÄLTÖ

1. Varhaiskasvatussuunnitelman laadinta, arviointi ja kehittäminen. . . . .	1
2. Paikalliset erityispiirteet ja varhaiskasvatuksen järjestämisen tavat. . . . .	2
3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma. . . . .	4
4. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus. . . . .	6
5. Varhaiskasvatuksen järjestäminen ja toimintamuodot. . . . .	7
6. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua. . . . .	11
7. Arvoperusta. . . . .	12
8. Oppimiskäsitys. . . . .	14
9. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus. . . . .	15
10. Laaja-alainen osaaminen. . . . .	17
11. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet. . . . .	20
12. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt. . . . .	24
13. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa. . . . .	26
14. Pedagogisen toiminnan viitekehys. . . . .	28
15. Pedagoginen dokumentointi. . . . .	30
16. Monipuoliset työtavat. . . . .	31
17. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä. . . . .	32
18. Oppimisen alueet. . . . .	34
18.1. Kielten rikas maailma. . . . .	34
18.2. Ilmaisun monet muodot. . . . .	36
18.3. Minä ja meidän yhteisömme. . . . .	38
18.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni. . . . .	40
18.5. Kasvan, liikun ja kehityn. . . . .	42
19. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia. . . . .	45
20. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet. . . . .	48
21. Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana. . . . .	49
22. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa. . . . .	50
23. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana. . . . .	51
24. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen. . . . .	52



# 1. Varhaiskasvatussuunnitelman laadinta, arviointi ja kehittäminen

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arviotaessa ja kehitettäessä.

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma
- kotoutumissuunnitelma.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen.

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardaa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen arviointimateriaalia ja laadun indikaattoreita.

## 2. Paikalliset erityispiirteet ja varhaiskasvatuksen järjestämisen tavat

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma
- kotoutumissuunnitelma.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen.

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardaa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen arviointimateriaalia ja laadun indikaattoreita.

**Kiteen varhaiskasvatuksessa** varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu kokonaan kuntamuotoisena ja se koskee kaikkia varhaiskasvatuksen eri toimintamuotoja. Kiteen varhaiskasvatussuunnitelman rakenne noudattaa rakenteeltaan valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman rakennetta. Suunnitelma on laadittu ja hyväksytty suomen kielellä. Kiteen varhaiskasvatussuunnitelma julkaistaan sähköisessä muodossa kaupungin verkkosivuilla. Paikallisesta varhaiskasvatussuunnitelmasta tiedotetaan vanhempainilloissa sekä verkkoympäristössä.

Kiteen varhaiskasvatushenkilöstö on osallistunut alkuperäisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen henkilöstön yhteisillä suunnittelupäivillä. Henkilöstöllä on ollut myös mahdollisuus kommentoida varhaiskasvatussuunnitelmaa sen luonnosvaiheessa. Samaa kommentointimahdollisuutta on käytetty esiopetuksen, perusopetuksen ja sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden sekä muiden yhteistyökumppaneiden kanssa. Huoltajille on myös lähetetty varhaiskasvatuksen laatukysely, jonka vastauksia on hyödynnetty varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa. Varhaiskasvatussuunnitelman päivitys keväällä 2019 tehtiin eri yksiköiden työntekijöiden muodostamassa työryhmässä, jonka työskentelystä vastasi Taru Heikura-Toropainen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen luotiin työryhmä, jonka tuottamaa luonnosta ovat saaneet kommentoida varhaiskasvatuksen henkilökunta, vanhemmat sekä yhteistyökumppanit. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu korostamaan lapsen näkemystä varhaiskasvatuksesta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on päivitetty yhtä aikaa varhaiskasvatussuunnitelman kanssa.

Kiteeläisen varhaiskasvatuksen erityispiirteet on pyritty kasaamaan tiiviisti valtakunnallisen tekstin perään niin, että varhaiskasvatussuunnitelmasta syntyisi henkilökunnalle luettava ja käytännön arkea auttava opas. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman pohjalla ovat olleet paikallinen esiopetussuunnitelma sekä paikallinen perusopetuksen suunnitelma.

Varhaiskasvatussuunnitelman ja sen mukaisen toiminnan toteutumista arvioidaan ja sitä päivitetään sekä kehitetään tarvittaessa vuosittain.

### 3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksista, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu ja tarpeet. Suunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan säännöllisesti, vähintään kerran vuodessa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettajan asiantuntijuutta voidaan käyttää perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuvat tarpeen mukaan myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.

Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon suunnitelmassa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitetessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen ja oppimisen tuki ja sen toteuttaminen (luku 5.4). Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä lapsen tuen tarvetta, tuen riittävyttä ja tarkoituksenmukaisuutta on arvioitava, ja suunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin ja pedagogiikan toteutumiseen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta



- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.

**Kiteen varhaiskasvatuksessa** lapsen varhaiskasvatussuunnitelma sisältää lapsen perustiedot, varhaiskasvatukseen liittyvät sopimukset sekä kuvauksen lapsen taidoista, kiinnostuksen kohteista, tärkeistä kokemuksista, vahvuuksista, toimintatavoista, lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukemaan asetetuista yksilöllisistä tavoitteista sekä mahdollisista tukitoimista. Mukana on myös tarvittaessa vuorohoitosisuunnitelma ja lääkehoitosuunnitelma. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman avulla opitaan tuntemaan lasta paremmin ja löydetään erilaisia tapoja ohjata lapsen oppimista, kasvua ja kehitystä.

Varhaiskasvatussuunnitelma on kasvattajan työväline. Se ohjaa ja tukee kasvattajan pedagogista toimintaa ja se auttaa henkilöstöä etsimään toimintamalleja, joiden avulla lapsen yksilöllisyys ja tarpeet voidaan huomioida. Varhaiskasvatussuunnitelman laatii Kiteellä päiväkotihoidossa ryhmän lastentarhanopettaja apunaan ryhmän muu henkilökunta ja perhepäivähoidossa perhepäivähoidon esimies yhdessä perhepäivähoitajan kanssa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan jokaiselle päivähoidossa olevalle lapselle yhteistyössä vanhempien kanssa. Varhaiskasvatussuunnitelmassa sovitaan vanhempien kanssa yhteistyön toimintatavoista. Lapsi voi osallistua suunnitelman laadintaan kykyjensä mukaan.

Varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan ja arvioidaan säännöllisesti henkilöstön ja vanhempien kanssa. Keskusteluja vanhempien kanssa käydään tarvittaessa, mutta vähintään kerran vuodessa. Varhaiskasvatuskeskusteluissa kiinnitetään huomio lapsen kehitystä vahvistaviin myönteisiin puoliin. Jos hyvinvoinnissa ja lapsen kehityksessä ilmenee huolenaiheita, niistä keskustellaan yhdessä vanhempien kanssa ja niihin etsitään sopivia ratkaisuja sekä mahdollisia jatkotoimenpiteitä.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa muodostettiin työryhmä kokoamaan henkilökunnalta tulleita toiveita yksin. Koko varhaiskasvatuksen henkilökunta on osallistunut lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen antamalla ideoita lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä ja rakenteesta. Lisäksi henkilökunnalla on ollut mahdollisuus kommentoida työryhmän muokkaamia versioita. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman päivittämisestä 2019 on vastanneet Anu Alhainen ja Päivi Lappalainen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman rakennetta ja toimivuutta arvioidaan vuosittain ja siihen voidaan tarvittaessa tehdä perusteltuja muutoksia.

## 4. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

## 5. Varhaiskasvatuksen järjestäminen ja toimintamuodot

Opetussuunnitelman teksti

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muuna varhaiskasvatuksena. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säästösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Yksityisen palvelun järjestäjän ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimitilin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto.

Kunnan on huolehdittava siitä, että varhaiskasvatusta voidaan antaa lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Kunnan käytettävissä tulee olla varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti erityislastentarhanopettajan palveluja.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatustilain ja päivähoidosta annettuun asetukseen sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös soveltuvin osin säännöksiä sosiaalihuollosta sekä hallintolakia ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki, tasa-arvolaki, Euroopan ihmisoikeussopimus, YK:n lapsen oikeuksien sopimus, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista sekä YK:n kestävä kehityksen tavoitteet. Varhaiskasvatusta kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti. Kaikki lapset voivat osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatustilain. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatustilain mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

1. edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, terveyttä ja hyvinvointia;
2. tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;
3. toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
4. varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
5. turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;

6. antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
7. tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmetyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
8. kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
9. varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
10. toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu. Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annettuja säädöksiä. Varhaiskasvatuksessa otetaan lisäksi huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietoja koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat määräykset. Varhaiskasvatuksessa ehkäistään kiusaamista ja puututaan siihen. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua. Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, neuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä.

### **Varhaiskasvatuksen toimintamuodot**

Varhaiskasvatusta annetaan päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muuna varhaiskasvatuksena, esimerkiksi kerho- tai leikkitoimintana. Varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan oppimisympäristöiltään, resursseiltaan, henkilöstön koulutukselta ja kelpoisuusvaatimuksilta, henkilöstörakenteilta, lapsiryhmien koolta sekä lasten ja henkilöstön väliseltä suhdeluvulta. On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Huoltajan kanssa neuvotellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan palvelujen piiriin hakeuduttaessa, mutta myös lapsen jo ollessa varhaiskasvatustalvelujen piirissä.

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti

tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa otetaan huomioon henkilöstön mitoittamiseen ja ryhmien enimmäiskokoon liittyvät säännökset. Päiväkodissa hoito- ja kasvatustehtävissä toimivista vähintään kolmanneksen tulee olla kelpoisia lastentarhanopettajan tehtävään, muilla tulee olla sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun lain 8 §:ssä säädetty ammatillinen kelpoisuus. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Varhaiskasvatustalaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla lastentarhanopettajan pedagogista vastuuta. Kokonaisvastuu lapsiryhmän toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on lastentarhanopettajalla. Lastentarhanopettajat, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä voidaan järjestää perhepäivähoitajan tai lapsen kotona tai ryhmäperhepäivähoitona. Perhepäivähoidossa lapsiryhmiä muodostettaessa tulee kiinnittää huomiota tarkoituksenmukaisuuteen. Kodeissa työskentelevät perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Perhepäivähoidon johtaminen tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Muun varhaiskasvatuksen toteutus ja painopisteet vaihtelevat järjestäjän päätösten mukaan. Muuta varhaiskasvatusta voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Muu varhaiskasvatus voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, omaehtoista leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi muu varhaiskasvatus voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja.

**Kiteen varhaiskasvatuksessa** varhaiskasvatusta toteutetaan sekä päiväkodeissa että perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatusta tarjotaan sekä kunnan omana palveluna että ostopalveluna yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Yksityistä varhaiskasvatusta valvoo ja ohjaa varhaiskasvatuksen päällikkö. Varhaiskasvatus kuuluu Kiteen kaupungissa sivistystoimen alaisuuteen.

Kiteellä varhaiskasvatuksessa käytetään suomen kieltä. Käytettävissä ovat kiertävän erityislastentarhanopettajan palvelut.

Kiteellä kunnallista päiväkotihoidoa järjestetään Kiteen taajaman alueella päiväkotit Kiepiässä ja Kellonsoittajantien päiväkodissa sekä Puhoksen ja Kesälahden taajamissa. Perhepäivähoitoa järjestetään Kiteen ja Kesälahden taajamien alueella. Yksityistä päivähoitoa järjestetään kaupungin ostopalveluna päiväkotit Siilinpiilossa Ruppovaarassa. Tietoa eri toimintamuodoista saa Kiteen kaupungin verkkosivuilta, palveluneuvonnasta sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöltä.

**Päiväkotit Kiepiässä** toimii maanantaista perjantaihin neljä varhaiskasvatusryhmää. **Nallukat**-ryhmässä tarjotaan alle 3-vuotiaiden lasten koko- ja osapäiväistä varhaiskasvatusta sekä vuorohoitoa, **Hunajanallet**-ryhmässä tarjotaan 3-4-vuotiaiden lasten koko- ja osapäiväistä varhaiskasvatusta, **Mesikämmenet**-ryhmässä tarjotaan 4-5-vuotiaiden koko- ja osapäiväistä varhaiskasvatusta. **Pikkukarhut-ryhmässä tarjotaan koko- ja osapäiväistä varhaiskasvatusta. Pikkukarhut- viskarissa ja Mesikämmenet-ryhmässä järjestetään 5-vuotiaiden maksuton 20 h/viikko kokeilu klo 9.00 - 13.00.** Lisäksi päiväkotit Kiepiässä on esiopetusryhmiä. Toiminnassa painottuu työskentelytapojen monipuolisuus. Lapsille tarjotaan erilaisia toimintoja, jotka liittyvät sulavasti vuodenaikoihin ja ympäröivään maailmaan. Leikillä on keskeinen rooli, joten sille luodaan mahdollisuuksia. Lasten osallisuutta ja yhteisöllisyyttä tuetaan, samoin omatoimisuuteen kasvattaminen turvallisissa olosuhteissa nähdään tärkeäksi.

**Kellonsoittajantien päiväkodissa toimii maanantaista perjantaihin kolme varhaiskasvatusryhmää. Tuulikellot-ryhmässä tarjotaan koko- ja osapäiväistä varhaiskasvatusta 4 -5-vuotiaille lapsille, Kissankellot-ryhmässä tarjotaan koko- ja osapäiväistä varhaiskasvatusta 1-4-vuotiaille lapsille ja Peurankellot-ryhmässä tarjotaan koko- ja osapäiväistä varhaiskasvatusta 1-3 -vuotiaille lapsille. Lisäksi päiväkodin yhteydessä toimii Pikkukellot -ryhmäperhepäivähoito- ryhmä, jossa tarjotaan koko- ja osapäiväistä varhaiskasvatusta alle 3 -vuotiaille lapsille. Tuulikellojen ryhmässä järjestetään 5-vuotiaiden maksuton 20 h/viikko kokeilu klo 9.00 - 13.00 . Toiminnassa korostuvat niin lasten leikki, musiikki kuin liikkuminenkin. Lähiluonto antaa**

**mahdollisuuden monipuoliseen retkeilyyn sekä luonnossa liikkumiseen ja leikkimiseen. Lasten osallisuutta ja yhteisöllisyyttä tuetaan ja lapsia kasvatetaan omatoimisuuteen turvallisissa olosuhteissa.**

**Puhoksen päiväkodissa** järjestetään maanantaista perjantaihin 1-6-vuotiaiden lasten osajaj kokopäiväistä varhaiskasvatusta. Lapset on jaettu pienryhmiin: Pikku-lippanat (alle 3-vuotiaat), lippanat (3-4-vuotiaat) ja Viskarit (5-vuotiaat). Toiminnassa painottuvat luontokasvatus, taidekasvatus ja liikuntakasvatus. Päiväkodin lähiympäristö metsineen tarjoaa mahtavat puitteet monipuoliselle toiminnalle. Puhoksen esiopetusryhmä toimii samassa rakennuksessa päiväkodin kanssa. Päiväkoti tekee säännöllisesti yhteistyötä Puhoksen esiopetuksen kanssa muun muassa järjestämällä yhteisiä juhlia, retkiä, tapahtumia ja leikkihetkiä.

**Kesälahden** päiväkodissa järjestetään maanantaista perjantaihin 1-6-vuotiaiden lasten osajaj kokopäiväistä varhaiskasvatusta sekä tarvittaessa iltahoitoa. **Päiväkodissa järjestetään 5-vuotiaiden maksuton 20 h/viikko kokeilu klo 9.00 - 13.00 omassa ryhmässä.** Liikkuen, laulaen ja muulla toiminnalla opetellaan erilaisia kunkin lapsen ikäkauteen sopivia taitoja. Päiväkoti tarjoaa turvallisen ja kodinomaisen oppimisympäristön, jossa lapset kasvavat ja kehittyvät itsetunnon ja terveyden, yhteistyökykyisiksi ja vastuuta kantaviksi ihmisiksi. Yhteistyötä varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja koulun välillä on paljon. Kesälahden eskari toimii alakoulun ja päiväkodin kanssa samassa rakennuksessa. Kirjasto, jumppasali, koulun piha ja päiväkodin piha ovat kaikki äärellään.

Vuorohoitoa järjestetään vain Kiepin päiväkodissa, iltahoitoa myös Kesälahden päiväkodilla. Iltajaj- ja viikonloppuhoitoa järjestetään vain huoltajien päätoimisen työn tai opiskelun perusteella.

Kunnallista **perhepäivähoitoa** voi Kiteellä saada hoitajan kotona tapahtuvana päivähoitona. Perhepäivähoitajalla voi olla omassa kodissaan enintään neljä (4) alle kouluikäistä lasta hoitajan omat lapset mukaan lukien. Viidentenä lapsena ryhmässä voi olla puolipäivähoitoa tarvitseva esiopetukseen osallistuva lapsi tai koululainen.

Perhepäivähoidon vahvuutena on kiireettömyys ja kodinomaisuus kaikessa toiminnassa. Tärkeimpiä toimintamuotoja ovat leikki, ulkoilu, ympäristöön tutustuminen ja muu puuhailu aina askarteluista pieniin työtehtäviin. Lapsiryhmän ikärakenteen huomioonottaen hoitajan tehtävänä on järjestää monipuolista ja innostavaa toimintaa lapsille yksin tai yhdessä toisten hoitajien kanssa. Saman alueen perhepäivähoitajat tekevät paljon yhteistyötä keskenään esim. yhteisen ulkoilun ja retkien muodossa. Näin lapsilla on mahdollisuus saada kokemuksia isommassa lapsiryhmässä toimimisesta ja jos omassa ryhmässä ei ole saman ikäisiä lapsia, voi kaveri löytyä toisen hoitajan ryhmästä

Perhepäivähoitajan poissaolon aikana lapselle järjestetään tarvittaessa varahoitopaikka joko jonkun toisen perhepäivähoitajan luona tai päiväkodeissa.

**Yksityistä päivähoitoa** Kiteellä tarjoaa Ruppovaaran kylässä sijaitseva päiväkotijaj **Siilinpiilo**. Se on vuonna 2010 perustettu 24-paikkainen päiväkotijaj, joka tarjoaa luovaa ja liikunnallista varhaiskasvatusta painotusalueinaan luonto, taidekasvatus ja musiikki. **Päiväkotijaj Siilinpiilo on saanut Green Care-sertifikaatin vuonna 2018.** Siilinpiilossa isommat ja pienemmät lapset oppivat asioita toisiltaan sekä harjaantuvat yhteisöllisesti ottamaan toisensa huomioon. Siilinpiilon toiminnallisena perusajatuksena on lapsilähtöisyys ja välittäminen. Turvallinen ja myönteinen ilmapiiri luo sekä otolliset oppimisolosuhteet että antoisan työskentely-ympäristön. Luottamuksellinen ja avoin yhteistyö perheiden kanssa on keskeisellä sijalla.

Varhaiskasvatuksen henkilökunnalle järjestetään säännöllisesti vuosittain täydennyskoulutusta, johon osallistuu henkilökunta kaikista toimintamuodoista. Myös yhteisiä tapahtumia on järjestetään vuosittain.

## 6. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on keskeinen lapsia ja heidän perheitään koskeva palvelu, johon suurin osa lapsista osallistuu ennen oppivelvollisuutta. Lapset tuovat varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajien ja lasten väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajien ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lasten elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.

**Kiteen varhaiskasvatuksessa** lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksen lapselle ja vanhemmille järjestetään mahdollisuus tutustua hoitopaikkaan ja sen käytäntöihin. Tutustumisen yhteydessä lapsen vanhempien kanssa täytetään varhaiskasvatussopimus, joka sisältää kaikki lasta ja perhettä koskevat perustiedot. Tämä lomake täytyy olla täytettynä hoitopaikassa viimeistään lapsen ensimmäisenä hoitopäivänä.

Kaikki lasta koskeva tieto siirretään aina lapsen mukana lapsen vaihtaessa ryhmästä toiseen, hoitajalta toiseen, päiväkodista toiseen tai varhaiskasvatuksen toimintamuodosta toiseen tai lapsen siirtyessä esiopetukseen. Vastuu tietojen siirtymisestä on lähettävällä taholla.

Siirtyminen yksiköiden välillä sekä siirtyminen palvelumuodosta toiseen tehdään lapselle mahdollisimman eheäksi. **Entisen ja uuden ryhmän työntekijät pitävät vanhempien kanssa lapsesta pienen siirtopalaverin.** Tässä tiedonsiirtopalaverissa käsitellään lapseen liittyvät perusasiat, jolloin lapsen sujuva siirtyminen ryhmästä toiseen pyritään turvaamaan.

## 7. Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen, varhaiskasvatustilain ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti.

### Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdä, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

### Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

### Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.

### Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle suomalaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

### Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkökulmiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

### Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.



**Kiteen varhaiskasvatuksessa** arvoperustan pohjan luovat turvallisuus, tasa-arvo, ammatillisuus, yksilöllisyys ja lapsilähtöisyys. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on, että lapsi saa kasvaa, oppia ja kehittyä itselleen parhaalla mahdollisella tavalla. Lapsella on kokemus siitä, että häntä kuullaan, arvostetaan ja hänet hyväksytään omana itsenään. Toiminnan suunnittelu on lapsilähtöistä perustuen lasten tarpeisiin ja kiinnostuksen kohteisiin. Lapsella on mahdollisuus olla osallisena yksilö-, pienryhmä tai koko ryhmän toiminnassa tasavertaisena toisten lasten kanssa.

**Kiteen varhaiskasvatuksessa lapsella on kokemus siitä, että häntä kuullaan, arvostetaan ja hänet hyväksytään omana itsenään. Jokaista lasta kunnioitetaan yksilönä ja tuetaan hänen vahvuuksiaan. Yksilön vahvuuksien tukemisella vahvistetaan koko ryhmän yhteistyötaitoja ja ennaltaehkäistään kiusaamista.**

Kiteeläisellä lapsella on turvallista ja hänellä on oikeus olla juuri sellainen kuin hän on. Lapsen ympärillä on turvallisia, koulutettuja aikuisia, joilla on aikaa lapselle. Lapsen ääni tulee kuulluksi ja kiteeläinen varhaiskasvatus on lasta varten.

Kiteeläinen varhaiskasvattaja osaa luoda turvallisen henkisen ja fyysisen ympäristön. Hän on tasa-arvoinen kohdellessaan lapsia ja huomioi jokaisen lapsen yksilönä antaen heille aikaa aidosti läsnä ollen. Kiteeläinen varhaiskasvattaja tekee työtään ammatillisella otteella ja pitää ammattitaitoaan yllä. Hän osaa ajatella ja toteuttaa toimintaa lapsen näkökulmasta.

Kiteeläinen varhaiskasvatusympäristö edistää lapsen kasvua, kehitystä ja tunne-elämää tarjoamalla kaikille tasa-arvoiset tilat toimia. Ammattitaitoinen henkilökunta muokkaa tiloja lapsiryhmien mukaan niin, että jokainen yksilö pääsee toimimaan tiloissa omia vahvuuksiaan käyttäen. Ympäristö on tehty lapsia varten ja heitä ajatellen.

## 8. Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoidessa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuritaustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatukseen lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

**Kiteen varhaiskasvatuksessa** nähdään tärkeiksi aktiivisuus, osallisuus ja yhteisöllisyys. Tärkeänä päämääränä nähdään se, että lapsen päivästä muodostuu eheä kasvatuksen, hoidon ja opetuksen kokonaisuus.

Kiteeläinen lapsi saa ilmaista oman mielipiteensä ja tehdä valintoja omaan toimintaansa liittyen vaikuttaen näin oppimiskokemuksiinsa. Lapsi saa olla innokas, utelias ja kiinnostunut erilaisista asioista ja ilmiöistä sekä kokeilla ja etsiä ratkaisuja erilaisiin tilanteisiin. Lapsi saa toimia omana itsenään osana yhteisöä ja hänen tunteensa otetaan huomioon. Lapsen mahdollisiin tuen tarpeisiin vastataan nopeasti.

Kiteeläinen varhaiskasvattaja tukee ja kannustaa lapsia omatoimisuuteen ja valintojen tekemiseen päivittäin. Hän suunnittelee toimintaa siten, että lapsella on mahdollisuus suunnitella omaa toimintaansa, tehdä valintoja ja kokeiluja, kehittää ongelmanratkaisutaitojaan sekä luovuuttaan. Oppimisympäristön rakentamisessa varhaiskasvattajan tehtävänä on luoda oppimisympäristö, joka kehittää lapsen leikkiä, rikastuttaa mielikuvitusta ja antaa uusia oppimiskokemuksia **sekä edistää erilaisten taitojen oppimista**. Varhaiskasvattaja muodostaa lapsiryhmästä erilaisia pienryhmiä ja havainnoi lapsia tunteakseen heidän tunteensa ja tarpeensa paremmin. Tiivis kasvatusyhteistyö vanhempien kanssa on varhaiskasvattajan tärkeä työkalu.

Kiteeläinen varhaiskasvatusympäristö innostaa ja rohkaisee monipuoliseen toimintaan, aktiivisuuteen ja oppimisen iloon. Se on turvallinen ja kannustava, jolloin lapsi voi ilmaista mielipiteitään ja erilaisia tunteitaan sekä oppii sietämään pettymyksiä ja ilmaisemaan niiden aiheuttamia tunteita. Varhaiskasvatusympäristö mahdollistaa lapsen omatoimisuuden ja itsenäisyyden lisääntymisen.

## 9. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä sitä, että henkilöstöllä on yhteinen ymmärrys siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatus, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

**Kasvatus** on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeitä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

**Opetuksen** lähtökohdaksi on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoitetaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet ja vahvuudet sekä lasten yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille, laaja-alaiselle osaamiselle ja pedagogiselle toiminnalle asetetut tavoitteet.

**Hoito** on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen ovat keskeinen osa lapsen päivää. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

**Kiteen varhaiskasvatuksessa** henkilöstö muodostaa moniammatillisen kasvattajayhteisön, jonka toiminta perustuu ammatilliseen osaamiseen ja sen taustalla oleviin arvoihin ja periaatteisiin. Kasvattajalta edellytetään sitoutuneisuutta, herkkyyttä ja kykyä reagoida lapsen tunteisiin ja tarpeisiin. Oman työn kehittäminen, dokumentointi ja arviointi auttavat kasvattajaa toimimaan muuttuvien tarpeiden mukaisesti. Kasvattaja saa tukea toiminnalleen pedagogisista keskusteluista, tiimipalavereista ja suunnittelupäivistä, joissa toimintaa voidaan miettiä yhdessä toisten kasvattajien kanssa.

Hyvän kasvatuksen perusta nousee tarkkaan pohdituista arvoista, asenteista ja käytännöistä. Kasvatustapojen täytyy olla tarkkaan pohdittuja ja kaikille yhteisiä. Kasvatus on lapsilähtöistä ja lasten osallisuuden tulee olla jokapäiväistä. Yksilön itsetunnon ja itsetuntemuksen kehitys sekä yhteisöllisyys kulkevat kasvatuksessa käsi kädessä.

Hyvän oppimisen ja oppimisasenteen perustan luovat hyvät ihmissuhteet. Ilmapiirillä ja aikuisen asenteella pyritään luomaan ja säilyttämään lasten oppimisen iloa: kannustamalla, kuuntelemalla ja yhdessä tekemällä. **Lasta arvostetaan ja oppimista autetaan eri keinoin.** Varhaiskasvatuksessa luodaan myönteiset asenteet oppimiselle. Oppimisen iloa vahvistetaan tuomalla lapsen vahvuuksia esille sekä antamalla hänelle mahdollisuuksia tutkia häntä kiinnostavia asioita. Oppimisen ilo on oivaltamista, siinä on sopivasti haastetta ja se antaa hyvän olon tunnetta. Oppimisen ilo on ennakkoluulottomuutta, elämyksiä ja leikkiä. Oppimisen ilo mahdollistaa myös epäonnistumisen turvallisesti.

Perustan hyvälle hoidolle luovat henkilökunnan empaattisuus sekä ammattitaitoisuus. Jokainen lapsi kohdataan arvostetusti yksilönä omine tarpeineen ja ajatuksineen. Henkilökunta on herkkä lapsen viesteille. **Läheisyys** ja läsnäolo kuuluvat jokaiseen päivään.

**Kiteen varhaiskasvatuksessa toimintaa ohjaavat positiivisen pedagogiikan ja ratkaisukeskeisen toimintatavan periaatteet. Positiivisessa pedagogiikassa lasten luontevahvuuksien tunnistaminen ja esiin nostaminen on tärkeää. Lapsia autetaan tunnistamaan ja käyttämään omia luontevahvuuksiaan ja tämän myötä koko lapsiryhmän myönteinen tunneilmapiiri kehittyy. Luontevahvuuksista keskustellaan ja niitä käsitellään myös yhteistyössä lasten perheiden kanssa, jolloin tuetaan perheiden myönteistä tunneilmapiiriä. Ratkaisukeskeiseen toimintatapaan kuuluu myönteinen tapa kohdata haasteita ja pulmatilanteita. Haasteet ja pulmat ovat taitojen oppimista vähitellen ja luovien ratkaisujen käyttöä. Haasteellisissa tilanteissa kiinnitetään huomio siihen mitä osataan, pidetään yllä toiveikkuutta ja kiinnitetään huomio lapsen vahvuuksiin yhteistyössä lapsen perheen kanssa. Olennaista on lapsen kehuminen, kiittäminen ja kannustaminen, sekä onnistumisista iloitseminen yhdessä.**

---

Keskustelu (0 kommenttia)

[Lisää kommentti](#)

## 10. Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilönä ja yhteisönsä jäsenenä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan viisi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

### Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

**Kiteen varhaiskasvatuksessa** lasta kannustetaan yrittämään sinnikkäästi, sillä lapsen taidot kehittyvät harjoittelemalla yrityksen ja erehdyksen kautta. Lapsille taataan mahdollisuuksia oivaltaa itse sekä luodaan onnistumisen elämyksiä, jotka innostavat oppimaan lisää. Oikeaoppiseen ohjaamiseen kiinnitetään huomiota. Roolileikeille annetaan tilaa ja aikuisen rooli

on rikastuttaa leikkiä. Retkillä päästään käyttämään tutkimista, havainnointia, ihmettelyä sekä mielikuvitusta.

### **Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu**

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

**Kiteen varhaiskasvatuksessa** jokaiselle lapselle laaditaan henkilökohtainen suunnitelma ja tavoitteet, joissa huomioidaan myös kielelliset ja kulttuuriset eroavaisuudet. Lapsi otetaan ryhmän jäseneksi korostamatta tai unohtamatta hänen kulttuurista taustaansa. Kaikkiin ryhmän kulttuureihin ja muihin erilaisiin kulttuureihin, kieliin ja maihin tutustutaan leikkien, laulujen, juhlien, kirjojen ym. kautta. Vanhempien kanssa käytävälle keskustelulle annetaan aikaa sekä pyritään järjestämään kaikille yhteisiä tapahtumia.

### **Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot**

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävästä elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan, ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä sekä lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

**Kiteen varhaiskasvatuksessa** pyritään kiireettömään päivärytmiin lasten kanssa, jolloin lapsilla on aikaa tehdä itse. Apua tarjotaan tarvittaessa, mutta asioita ei tehdä lapsen puolesta. Lapset oppivat omatoimisuutta ikätasonsa mukaan. Aikuisen tehtävä on tarjota mahdollisuuksia omatoimisuuden oppimiseen. Aikuisen tehtävä on myös luoda turvallinen ilmapiiri, pyrkiä kasvatuksessa hyvään sekä rajoittaa negatiivista käyttäytymistä. Tunteista keskustellaan avoimesti ja niitä nimitetään lasten kanssa.

### **Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen**

Monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista osaamista tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen edistävät lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinna ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin. Digitaalista dokumentointia hyödynnetään leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna tieto- ja viestintäteknologiaa edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä lukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia tieto- ja viestintäteknologian monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön.

**Kiiteen varhaiskasvatuksessa** kieltä tehdään näkyväksi kuvilla ja teksteillä sekä nimeämällä paikkoja ja esineitä. Aikuinen lukee lapsille erilaisia kirjoja. Kirjoja on myös esillä ja kirjaston palveluja käytetään. Lasten töitä kuvataan ja niitä arvostetaan. Tiedonhaku eri lähteistä harjoitellaan ja huolehditaan siitä, että tieto- ja viestintäteknologisia välineitä ja palveluja on saatavissa tarkoituksenmukaisesti.

### **Osallistuminen ja vaikuttaminen**

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa omaaloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

**Kiiteen varhaiskasvatuksessa** jokaista lasta huomioidaan henkilökohtaisesti päivittäin. Lasta kannustetaan omaoimisuuteen sekä kiitetään oikeasta toiminnasta. Aikuinen ohjaa lapsen toimintaa oikeaan suuntaan. Virheitä ja erehdyksiä saa tulla, sillä niistä oppii. Pettymysten sietoa sekä anteeksipyyttämisen ja anteeksiantamisen taitoa opetellaan lapsen kanssa yhdessä. Materiaalit ja välineet ovat lasten saatavilla. Lasten ideoita kuunnellaan toiminnan suunnittelussa. Lapsi saa vaikuttaa ruokamäärän, leikin, leikkipaikan ja kaverin valintaan.

# 11. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä tulee myös arvioida ja kehittää. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännössä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

## **Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä**

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

**Kiteen varhaiskasvatuksessa** lasta kannustetaan ja rohkaistaan toimimaan, virheistä ja erehtymisistä ei tehdä numeroa. Ryhmäytymiseen ja ryhmähengen ylläpitämiseen panostetaan ja sitä tuetaan esim. tutuilla lauluilla ja leikeillä. Henkilöstö kiinnittää huomiota omaan toimintaansa ja käyttäytymiseensä, sillä he ovat lapsille roolimalleina. Myös aikuiset ovat oppivana osapuolena; havainnoimalla lapsia aikuiset saavat tietoa lasten taidoista ja mielenkiinnon kohteista.

Henkilöstö suunnittelee ja arvioi toimintaansa säännöllisesti sekä muuttaa toimintaansa tarvittaessa. Itsearviointia toteutetaan tiimipalaverissa, kehityskeskusteluissa sekä suunnittelupäivissä. Henkilöstö osaa hyödyntää ja jakaa vahvuuksiaan ja mielenkiinnon kohteitaan. Myös palautteen antaminen ja vastaanottaminen on osa arkipäivää. Koko henkiökunnan tehtävänä on kiinnittää huomiota tiedonkulkuun ja tiedottamiseen, samoin työyhteisön yhteisten sääntöjen ylläpitoon.

## **Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö**

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen



käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

**Kiteen varhaiskasvatuksessa** leikki saa näkyä ja kuulua. Leikille annetaan sen tarvitsema rauha ja sen jatkumiselle luodaan mahdollisuuksia. Lapsiryhmän toimintaan sekä aikuisen ohjaukseen kiinnitetään huomiota, että leikki ja sen eri muodot mahdollistuvat kaikille. Aikuinen osallistuu lasten leikkeihin kuhunkin leikkiin sopivalla roolilla ja osaa olla leikkivän aikuisen mallina. Perhepäivähoidossa vierailaan toisten hoitajien luona, päiväkotihoidossa luodaan yhteisiä toimintoja muiden ryhmien kanssa, jolloin mahdollistetaan uusien leikki- ja vuorovaikutustilanteiden syntyminen. Vuorovaikutustaitoja harjoitellaan lasten kanssa ja aikuisen tehtävänä on kiinnittää huomiota omaan vuorovaikutukseensa. Lapsille luodaan ilmapiiri, jossa avoin vuorovaikutus ja aito läsnäolo välittyvät.

### **Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo**

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

**Kiteen varhaiskasvatuksessa** asioista puhutaan luontevasti. Asioiden käsittelyssä otetaan huomioon lasten kehitystaso ja kyky käsitellä erilaisia asioita. Lasten kanssa keskustellen opitaan lasten kiinnostuksen kohteita ja näitä hyödynnetään leikeissä, tuokioilla ja erilaisissa projekteissa. Aikuinen toimii mallina ja esimerkkinä niin asenteillaan kuin käytöksellään sille, miten toiset ihmiset otetaan huomioon, miten toisia ihmisiä kohdellaan tasa-arvoisesti ja miten toisia ihmisiä kunnioitetaan. Aikuinen takaa kaikille tasavertaisen mahdollisuuden osallistua kaikkeen toimintaan. Tarvittaessa aikuinen puuttuu lasten keskinäiseen vuorovaikutukseen ohjaavasti. Vanhempien toiveita kuunnellaan ja ideoita otetaan vastaan. Vanhempien kanssa keskustellaan aina arkipäivän tuonti- ja hakutilanteissa. Varhaiskasvatuskeskustelu pidetään vähintään kerran vuodessa.

### **Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus**

Varhaiskasvatusta on osa kulttuurisesti muuntuva ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään suomalaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa toisista kulttuureista ja erilaisista katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisuuden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

**Kiteen varhaiskasvatuksessa** näkyvät maahanmuuttajaperheet. Heistä suuri osa on venäläisiä, mutta joukossa on myös muita kulttuureja. Tämä nähdään rikkautena kasvatusyhteisössämme. Kasvatuksen pohjalla ovat kuitenkin vahvasti itäsuomalaiset kulttuuriperinteet sekä kieli, jossa korostuu vahva itäsuomalainen murre. Nämä kaikki asiat yhdistyvät varhaiskasvatuksessa ja luovat rikkautta toiminnallemme. Kieltä opitaan leikin avulla, samoin perushoitotilanteissa. Oppimisen tukena voidaan käyttää kuvia, viittomia, lauluja ja leikkejä. Kieli tehdään näkyväksi ja sitä hyödynnetään jatkuvasti ja suunnitellusti osana kasvatusta, opetusta ja perushoitoa.

### Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnustetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

**Kiteen varhaiskasvatuksessa** liikuntaa hyödynnetään monipuolisesti tuokioilla sekä siirtymätilanteissa. Lapsia innostetaan liikkumaan ja kieltoja arvioidaan kriittisesti ottaen huomioon kuitenkin turvallisuus. Säännöt ja kiellot myös perustellaan lapsille. Lapsille annetaan positiivista palautetta onnistumisesta ja kokeilemisesta. Tilanteista keskustellaan lasten kanssa ja tunteita sekä niiden käsittelyä käydään lasten kanssa läpi.

Päiväunet tarkoittavat lepoa ja rauhoittumista lapsen oman tarpeen mukaan ja vanhempien toiveet huomioiden. Nukkumispakkoa ei ole, mutta jokaiselle lapselle taataan mahdollisuus lepoon. Myös leikkien aikaiseen rauhoittumiseen taataan paikkoja. Ruokailussa kunnioitetaan lapsen

nälän tunnetta. Maistelemiseen ja terveelliseen ruokailuun kannustetaan positiivisessa hengessä. Samalla opetellaan hyviä käytöstapoja ja ruokakulttuuria.

Lapsiryhmiä jaetaan ja yhdistellään mahdollisuuksien mukaan esim. porrastamalla ulkoilua sekä vapaita tiloja ja retkiä hyödyntämällä sekä käyttämällä pienryhmätoimintaa. Oppimisympäristöjä muokataan ja merkitään jatkuvasti tarvittaessa. Lapsia ohjataan materiaalien käytössä ja välineitä vaihdellaan ryhmien kesken.

## 12. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on tarvittaessa huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet. Tieto- ja viestintäteknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään tieto- ja viestintäteknologiaa tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia tieto- ja viestintäteknologisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ja vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

**Kiteen varhaiskasvatuksessa** fyysinen oppimisympäristö on turvallinen, leikkiin innostava, monipuolinen, mielenkiinnon herättävä, oppimaan haastava sekä joustava. Kiteen kaupungin erityispiirteitä ovat monipuoliset liikuntamahdollisuudet, lukuisat vesistöt sekä muu lähellä oleva luonto.

Kiteeläinen psyykkinen oppimisympäristö on kiireetön, rauhallinen, pedagogisesti painottunut, turvallinen ja joustava. Tärkeinä asioina nähdään myönteinen ja kunnioittava vuorovaikutus sekä yhtenäinen kasvatusnäkemys.

Kiteeläisessä sosiaalisessa oppimisympäristössä korostuvat aikuisen aito läsnäolo sekä erilaisten tunteiden hyväksyminen. Tärkeitä ovat myös yhteisesti sovitut säännöt sekä lasten ja aikuisten väliset avoimet suhteet. Kiteen kaupungin erityispiirteitä ovat karjalainen vieraanvaraisuus sekä itäsuomalainen iloisuus.

Oppimisympäristöjä arvioidaan jatkuvasti toiminnassa ja niitä muokataan havaintojen pohjalta yksilöitä, lapsiryhmää ja toimintaa tukeviksi. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan tehtävänä on laajentaa ja kehittää lasten oppimisympäristöjä lapsen ikä ja taidot huomioon ottaen.

## 13. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä tuetaan lapsen varhaiskasvatuksen järjestämistä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä. He vastaavat myös siitä, että yhteistyötä toteutetaan tarvittaessa monialaisesti.

### Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajien kanssa korostuu, kun lasten kehityksen ja oppimisen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajien ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

### Monialainen yhteistyö

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on varmistaa varhaiskasvatuksen toteuttaminen toimintayksiköissä lasten tarpeita vastaavasti. Varhaiskasvatustarpeen mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatukseen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Kunnan varhaiskasvatukseen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien yhteistyö on tärkeää. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös neuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa

huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.

**Kiteen varhaiskasvatuksessa** yhteistyötä ohjaavia arvoja ovat luottamuksellisuus, hienovaraisuus, avoimuus, rehellisyys, suunnitelmallisuus, kunnioitus, jatkuvuus sekä tasa-arvoisuus. Tärkeinä nähdään myös yhteiset päämäärät ja arvojen yhteensovittaminen.

Huoltajien ja varhaiskasvatuksen yhteistyö lähtee siitä, että molemmat osapuolet saavat tuoda esiin omat arvonsa ja käytäntönsä. Nämä ajatukset ja teot pyritään sovittamaan yhteen laatimalla yhteiset tavoitteet, jotka ohjaavat työtä lapsen parhaaksi. Näin tieto lapsesta ja perheestä välittyy varhaiskasvatukseen, jolloin se voi toimia lapsen parhaaksi. Lapsen asioita hoidetaan yhdessä ja kiinnostus lapsen päivää kohtaan on molemminpuolista.

Varhaiskasvatuksessa aloittavalle lapselle perheineen tarjotaan tutustumiskäynti, jolloin molemminpuolinen tutustuminen on mahdollista. Samalla perheelle annetaan mukaan varhaiskasvatussopimus, jonka perhe palauttaa hoitopaikkaan täytettynä viimeistään ensimmäisenä hoitopäivänä. Jokaiselle lapselle tehdään henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma, jonka tekemisessä vanhemmat ovat mukana. Tärkeitä ovat myös luontevat arkipäivän kohtaamiset lasta tuotaessa ja hakiessa. Tiedottaminen ja tiedonkulku kodin ja varhaiskasvatuksen välillä pidetään toimivana ja avoimena. Varhaiskasvatus pyritään tekemään vanhemmille helposti lähestyttäväksi ja yhteistyö luontevaksi.

Vanhempia tuetaan kasvatustyössä ja tarvittaessa heitä ohjataan muiden palvelujen piiriin. Varhaiskasvatuksen päätehtävä on keskittyä lasten kasvatukseen, opetukseen sekä hoitoon. Yhteistyötä pidetään yllä yhteisillä juhlilla ja tapahtumilla. Ideoita ja palautetta annetaan ja otetaan vastaan molemmin puolin.

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on luoda lapselle monipuolinen, terveellinen ja turvallinen kasvatusympäristö, joka jatkuu eheänä lapsen kasvaessa. Kiteen varhaiskasvatus toimii tiiviissä yhteistyössä Kiteen kaupungin teknisen toimen kanssa, josta tulevat niin tilat kuin ruoka- ja siivouspalvelut. Yhteistyötä tehdään tarvittaessa koulutoimen, neuvolan, Hytkesin, sosiaalitoimen, liikuntatoimen, kirjaston, seurakunnan sekä eri järjestöjen kanssa.

## 14. Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessäideoima sekä henkilöstön johdolla suunniteltu toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.



Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen toiminnan perustan luovat arvoperusta, oppimiskäsitys, niihin pohjautuva toimintakulttuuri sekä monipuoliset oppimisympäristöt, yhteistyö ja työtavat. Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (osiot Pedagoginen dokumentointi ja Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua.

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella



on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

## 15. Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen muokkaamisessa jatkuvasti lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (osio Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lasten kehityksen ja oppimisen tuen tarpeiden arvioinnissa (osio Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia ja henkilöstön toiminnan itsearviointia (osio Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa).

**Kiteen varhaiskasvatuksessa** lapsia ja heidän toimintaansa havainnoidaan ja havainnot merkitään muistiin eri menetelmin. Tärkeitä ovat niin havainnot lapsen arkipäivästä kuin tarkemmin kerätyt tiedot, esim. testit ja kehitysarviot. Lasten kehitystä ja toimintaa dokumentoidaan kirjallisesti lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lapsen töistä ja tiedoista voidaan kasata lapselle omaa kasvun kansiota tai digitaalista kasvunkansiota. Menetelminä tiedon keräämiseksi lapsesta voidaan käyttää esim. sadutusta, keskusteluja, leikkiä ja eläytymistä.

Kaikille Kiteen viisivuotiaille lapsille tehdään Kehu-testi, jolla arvioidaan lapsen kehitystasoa, vahvuuksia sekä mahdollisia tuen tarpeita.

## 16. Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättelämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Pienempien lasten aloitteet ovat usein kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

**Kiteen varhaiskasvatuksessa** toteutetaan mahdollisimman monipuolisia työtapoja. Leikki monissa muodoissaan, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu kuuluvat jokaisen varhaiskasvatusryhmän toimintaan viikottain. Varhaiskasvattajan tehtävänä on suunnitella toiminta niin, että monipuoliset työtavat toteutuvat kaikkien lasten kanssa. Lisäksi varhaiskasvattajan työhön kuuluu muokata ympäristöstä sellainen, että lapsen on mahdollista kokeilla erilaisia työtapoja ja taitoja myös omatoimisesti ja oman valintansa mukaan.

## 17. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntyä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit ja digitaaliset välineet tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

**Kiteen varhaiskasvatuksessa** nähdään tärkeäksi, että lapsille luodaan ilon ja onnistumisen kokemuksia leikin kautta. Varhaiskasvattajan tehtävä on ymmärtää leikin merkitys lapsen kehitykselle sekä suunnitella ja toteuttaa monipuolisia leikkikokemuksia ja leikkiympäristöjä.

Havainnoimalla ja lapsia kuuntelemalla varhaiskasvattaja luo kaikille tasapuoliset mahdollisuudet leikkiin. Kannustus ja aito läsnäolo ovat tärkeitä.

Kiteeläinen lapsi saa iloa ja onnistumisen kokemuksia leikin kautta. Hän pystyy valitsemaan leikkivälineitä omatoimisesti ja palauttamaan ne paikoilleen. Lapsi voi leikkiä rauhassa yksin sekä erilaisissa ryhmissä ja leikkiä voi tarvittaessa jatkaa myöhemminkin. Leikin avulla lapsi saa ilmaista itseään ja tunteitaan vapaasti sekä käsitellä kokemiaan asioita ja tunteita. Leikkiessään lapsi saa oppimiskokemuksia, hän saa käyttää mielikuvitustaan sekä oppii vuorovaikutustaitoja.

Kiteeläinen varhaiskasvattaja on tietoinen leikin kehitysvaiheista ja leikkikulttuurista sekä ymmärtää leikin merkityksen. Kasvattaja havainnoi ja kuuntelee lapsia sekä huomioi lasten tarpeet ja toiveet. Hän myös järjestää riittävästi aikaa, rauhaa ja tilaa omavalintaiselle leikille. Kasvattajan tehtävä on olla aidosti läsnä ja vastata lapsen tarpeisiin, kannustaa lapsia leikkiin sekä ohjata leikin kulkua tarvittaessa. Hän osaa suunnitella muun toiminnan ja leikkiympäristön rikastamaan leikkiä sekä tuo luonnon ja lähiympäristön lapsen leikkiympäristöksi.

Kiteeläinen leikkiympäristö on iloinen, innostava, kannustava, monipuolinen, uudistuva, ylläpidetty ja tietoisesti luotu. Leikkialueet luodaan selkeiksi ja jokaiselle välineelle on merkityt paikat, joista ne ovat lasten saatavilla. Leikkivälineet ovat monipuolisia sekä muunneltavia ja niitä on riittävästi. Kiteeläinen varhaiskasvatusympäristö sisältää erilaisia leikkiympäristöjä sisällä ja ulkona. Lapset saavat olla mukana muokkaamassa leikkiympäristöjä.

## 18. Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja eheytetyn pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Ehdytetty pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

### 18.1. Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (osio Laaja-alainen osaaminen). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Lapset voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä, joiden kehittyminen ja käyttäminen voi olla tilanteittain eriytynyttä. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään osiossa Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että samanikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Vuorovaikutus- taidot	Kielen ymmärtämisen taidot	Puheen tuottamisen taidot	Kielen käyttötaidot	Kielellinen muisti ja sanavaranto	Kieli- tietoisuus
Kehittyvät kielelliset identiteetit					

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

**Vuorovaikutustaitojen** kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikkillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

**Kiteen varhaiskasvatuksessa** päivittäiset toiminnot tukevat lapsen kielen oppimista. Lapsi oppii huomaamaan, että eri tilanteissa käytetään erilaista kieltä. Lapsi oppii käsitteitä luontevasti. Lapsen kanssa keskustellaan, lorutellaan, arvuutellaan, riimitellään ja tehdään kysymyksiä. Satujen avulla lapsen sanavarasto laajenee ja mielikuvitus ja kieli tulevat monimuotoisemmaksi. Myöhemmin lapsi yhdistää leikkiessään kielen ja toiminnan. Tällöin omien kokemusten, erityisesti leikin, merkitys kielen oppimisessa korostuu.

Kiteellä lapselle luodaan mahdollisuuksia ilmaista itseään kokonaisvaltaisesti elein, ilmein ja liikkein. Lapsi saa olla kiinnostunut ympäristöstään ja kielestä. Hän saa toimia, leikkiä, leikitellä ja kokeilla. Lapselle annetaan mahdollisuuksia havainnoida sekä puhuttua että kirjoitettua kieltä esim. nimeämällä, kirjoittamalla leikkikieltä sekä tutustumalla kirjaimiin ja teksteihin. Lapsi saa kuunnella muiden kertomuksia ja odottaa vuoroaan sekä saa tilaa ja aikaa kertoa omista asioistaan. Keskusteluille, saduille ja tarinoille annetaan aikaa.

Kiteeläinen varhaiskasvattaja osaa herkästi eläytyä ja reagoida lapsen kontaktialoitteisiin. Hän rohkaisee lasta vuorovaikutukseen niin lasten kuin aikuisten kanssa keskustellen lapsen kanssa ja esittäen hänelle kysymyksiä. Varhaiskasvattaja käyttää kuvailevaa, rikasta ja monipuolista kieltä huomioiden äänensävyt ja äänenpainot. Huumori on yksi kiteeläisen varhaiskasvattajan keinoista, samoin monipuolisten leikkikokemusten tarjoaminen. Lasten kanssa lorutellaan, lauletaan, arvuutellaan ja riimitellään sekä laajennetaan lasten sanavarastoa, mielikuvitusta sekä kieltä satujen avulla. Varhaiskasvattajan tärkeä tehtävä on herättää lasten kiinnostusta kieltä kohtaan sekä vahvistaa lapsen myönteistä minäkuvaa.

Kiteeläinen varhaiskasvatusympäristö sisältää puhuttua kieltä, kirjoitettua kieltä, kirjoja, kuvia sekä monipuolisia esineitä. Kirjastoa hyödynnetään oppimisympäristönä. Varhaiskasvatusympäristöön kuuluvat myös hyvät tavat. Kielen kehitystä tuetaan tukiviittomilla. Lasten tarinoita dokumentoidaan. Visuaaliset, auditiiviset ja audiovisuaaliset tekstit ja viestit kuuluvat monipuolisesti kasvatusympäristöön.

## 18.2. Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen** sekä **sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä



ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

**Kuvallisen ilmaisun** tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta harjoitellaan käsityöllisen toiminnan kuten muovailun, rakentelun, ompelun ja nikkaroinnin avulla. Käsityöllisen toiminnan ja ilmaisun tavoitteena on tarjota lapsille tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia pehmeitä ja kovia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia tekniikoita. Lapset saavat ideoita ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten käsityöllisessä toiminnassa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

**Kiteen varhaiskasvatuksessa** taiteelliset kokemukset syntyvät musiikillisen, kuvallisen, tanssillisen ja draamallisen toiminnan sekä kädentaitojen ja kirjallisuuden välityksellä. Saadessaan monipuolisia taiteellisia elämyksiä ja kokemuksia, lapsen mielenkiinto herää toteuttamaan itseään taiteellisesti.

Lapsen taiteelliset kokemukset ja elämykset syntyvät tekemällä, kokemalla ja kokeilemalla, näkemällä, kuuntelemalla ja aistimalla kauneutta ympärillään. Taiteellisen tekemisen kautta lapsi pystyy toteuttamaan itseään monin eri tavoin ja kehittämään ilmaisutaitojaan taiteen eri osa-alueilla. Musiikissa lapsi voi toteuttaa itseään kuuntelemalla, liikkumalla, tanssimalla, rytmikan avulla, soittamalla ja laulamalla. Kuvaamataidossa lapsi saa elämyksiä piirtämisen, maalaamisen, muovailun, taidekuvien tekemisen ja tutkimisen sekä taidenäyttelyiden kautta. Draamassa lapsi saa kokemuksia nukketeatterin, omien esitysten ja teatteriesitysten kautta. Kirjallisuudessa lapsi voi ilmaista itseään satujen, lorujen ja kertomusten avulla.

Kiteeläinen lapsi saa monipuolisia taiteellisia elämyksiä ja kokemuksia toteuttamalla itseään taiteellisesti musiikin, kuvataiteen, tanssin, draaman, kädentaitojen ja kirjallisuuden menetelmillä. Lapselle annetaan mahdollisuuksia tehdä, kokea, kokeilla ja aistia sekä käyttää mielikuvitusmaailmaa lapsen omia persoonallisia valintoja ja erilaisia havaintoja kunnioittaen. Lapsi saa kokea oppimisen ja onnistumisen iloa tekemällä yksin ja yhdessä toisten kanssa. Lasta kannustetaan arvostamaan omia ja toisten tekemisiä.

Kiteeläinen varhaiskasvattaja ymmärtää taiteen merkityksen lapsen tunne-elämälle, empatiakyvyille ja kykyyn ilmaista itseään sekä herättää omalla asenteellaan lapsen mielenkiintoa eri taidemuotoihin ja esteettiseen elämään. Varhaiskasvattaja antaa lapselle mahdollisuuden taiteelliseen kokeilemiseen ja ilmaisemiseen lapsen omia persoonallisia valintoja ja erilaisia havaintoja kunnioittaen. Hän innostaa, kannustaa ja motivoi lasta luomaan uutta sekä arvostamaan omia että toisten luomuksia. Lisäksi hän ohjaa lasta kehittymään ilmaisukeinoissa

perustaidoista taitavaan ja yksityiskohtaisempaan ilmaisuun. Jotta mahdollisuus taiteen tekemiselle on, kasvattaja järjestää taiteen toteuttamiseen helposti saatavilla olevaa ja monipuolista materiaalia. Kasvattaja dokumentoi lasten taiteellista toimintaa ja järjestää tilaisuuksia lasten tuotosten esittämiseen. (taidenäyttelyt, konsertit, tanssiesitykset, sadut ja lorut). Varhaiskasvattaja osaa ottaa huomioon ympäristön esteettisyyden.

Kiteeläinen varhaiskasvatusympäristö mahdollistaa taiteellisten elämysten kokemisen. Se antaa aikaa ja tilaa tutkia vapaasti taiteellisia materiaaleja, ideoita ja käsitteitä ja harjoittaa monipuolisesti taitojaan. Esillä on monipuolista ja helposti saatavilla olevaa materiaalia eri taiteenlajien harjoittamiseen. Lasten tuotosten dokumentointi ja esillepano ovat mietittyjä. Ympäristö on siisti, viihtyisä ja esteettinen. Mahdollisuuksien mukaan hyödynnetään vierailuja kirjastossa, konserteissa ja esityksissä.

### 18.3. Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista.

**Eettisen ajattelun** taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat ensisijaisesti lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Uskonnottomuutta tarkastellaan katsomusten rinnalla. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista.

**Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta** pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden

moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

**Kiteen varhaiskasvatuksessa** lasten kanssa luodaan historiallista sekä yhteiskunnallista näkökulmaa menneisyydestä ja nykyisyydestä esineiden, dokumenttien ja kertomusten avulla. Lapsi tutustuu omaan elinympäristöönsä ja oman perheensä historiaan. Lapselle annetaan mahdollisuus tutustua kotiseutunsa historiaan ja nähtävyyksiin sekä suomalaiseen kulttuuriperintöön. Kirjat ja museot tuovat lapselle konkreettisesti esille menneiden tapahtumien ja nykyajan erot. Myös isovanhempien ja vanhempien rooli on tärkeä. He voivat kertoa lapsille entisajan elintavoista, kotiloista ja ammasteista.

Juhlapäivien perinne on olennainen osa kasvatusta. Erilaisten juhlien viettotapojen kautta lapsi oppii ymmärtämään millaista oli ennen ja millaista on nyt. Myös laulut, lorut ja leikit kertovat paljon vuosien tuomista muutoksista yhteiskunnassa.

Eettistä ja katsomuksellista näkökulmaa kasvatukseen luodaan keskittymällä arvomaailmaan. Arkipäivän tilanteissa tulee esiin tapahtumia, joissa voidaan tarkastella oikean ja väärän, hyvän ja pahan, totuuden ja valheen näkökulmia. Oikeudenmukaisuus, tasa-arvo ja kunnioitus, ystävänä oleminen sekä anteeksi antaminen ja – saaminen tulevat usein esiin päivän eri tilanteissa niin, että niitä voidaan käsitellä luontevasti. Asioiden käsittelyssä on tärkeää ottaa huomioon lasten kehitystaso ja kyky käsitellä erilaisia asioita.

Kasvattajan tehtävänä on luoda lapsille turvallinen ilmapiiri, jossa lapsi uskaltaa tuoda esiin omia ajatuksiaan. Lasten kanssa opetellaan hyviä tapoja, toisten huomioimista, tunteiden ilmaisemista, rehellisyyttä sekä oikean ja väärän erottamista. Lapset oppivat kasvattajalta, joka toimii mallina ja esimerkkinä sille, miten toiset ihmiset otetaan huomioon ja miten toisia kunnioitetaan.

Eettisiä asioita voidaan käsitellä myös satujen, pöytäteatterin, näytelmien, laulujen ja kertomusten avulla. Kasvattaja pitää ilmapiirin kaikki tunteet hyväksyvinä. Hän on turvallinen aikuinen, jolle lapsi uskaltaa kertoa myös negatiivisista tunteista, peloista, ahdistuksesta ja syyllisyydestä.

Uskonnollis-katsomuksellisen kasvatuksen lähtökohtana on aina perheiden vakaumuksen kunnioittaminen. Tavoitteena on antaa lapselle mahdollisuus tutustua erilaisiin uskontoihin, tutustua uskonnollisiin juhliin ja siihen miten ja miksi niitä vietetään. Isompien lasten kanssa voidaan tutustua oman uskonnon sisältöihin esimerkiksi raamatullisten kertomusten kautta ja vieraillemalla lähikirkossa. Myös hiljentyminen, asioiden pohtiminen ja vaikeisiin kysymyksiin vastaaminen ovat tärkeitä uskonnollis-katsomuksellisia sisältöjä.

Kiteeläinen lapsi saa tutustua omaan itseensä ja elinympäristönsä menneisyyteen ja nykypäivään. Hän saa tarkastella oikean ja väärän, hyvän ja pahan, totuuden ja valheen näkökulmia. Lapselle tulevat tutuiksi oikeudenmukaisuus, tasa-arvo ja kunnioitus, ystävänä oleminen sekä anteeksiantaminen ja – saaminen. Lapsi saa oppia hyviä tapoja, toisten huomioimista, tunteiden ilmaisemista, rehellisyyttä sekä oikean ja väärän erottamista. Hän saa ja uskaltaa kertoa tunteistaan, myös negatiivisista. Lapselle annetaan mahdollisuus tutustua eri uskontoihin ikänsä mukaisella tavalla sekä luodaan tilaisuuksia hiljentykselle.

Kiteeläinen varhaiskasvattaja osaa käsitellä asioita lapselle sopivalla kehitystasolla ja lapsen persoonan huomioonottaen. Hänen tehtävänä on luoda lapsille turvallinen ilmapiiri, jossa

lapsi uskaltaa tuoda esiin omia ajatuksiaan. Varhaiskasvattaja on itse esimerkkinä sille, miten toisia ihmisiä otetaan huomioon ja kohdellaan kunnioittavasti pitäen ilmapiirin kaikki tunteet hyväksyvinä. Varhaiskasvattaja kunnioittaa perheiden omaa vakaumusta ja osaa luoda tilaisuuksia myös hiljentymiselle.

Kiteeläiseen varhaiskasvatusympäristöön kuuluvat kirjat ja monipuoliset esineet. Laulut, lorut, leikit, näytelmät, pöytäteatterit, sadut ja kertomukset luovat pohjaa lasten kasvamiseksi yhteisöllisyyteen. Juhlapäiviä vietetään ja museoita hyödynnetään kasvatuksessa.

## 18.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikojen havainnoimalla.

**Ympäristökasvatuksen** tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen

esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin.

**Teknologiakasvatuksen** tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan tietoteknologisiin laitteisiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

**Kiteen varhaiskasvatuksessa** tutkiminen on eri aistien avulla tapahtuvaa ympäristöön tutustumista ja prosessien tarkkailua sekä selvittelyä. Lapsella on luontainen tarve tutkia. Lapsi oppii uusia asioita katsomalla, kuuntelemalla, maistamalla, haistamalla, tunnustelemalla, ihmettelemällä ja kyselemällä. Lapsi vertailee, luokittelee ja sarjoittaa asioita. Lapsi ottaa toimintaansa mallia toisilta lapsilta ja aikuisilta. Toiminta tapahtuu joko yksin tai yhdessä ryhmän kanssa. Monet apuvälineet voivat olla lasten apuna tutkimisessa. Yrityksen, erehdyksen ja oivalluksen kokemus ylläpitää ja vahvistaa lapsessa oppimisen iloa. On tärkeää, että lapsi kokee, että hänen ihmettelynsä, kysymyksensä, pohdintansa ja toimintansa on merkityksellistä.

Kasvattaja luo tutkimiselle innostavan, avoimen ja kannustavan ilmapiirin omalla asenteellaan ja toiminnallaan. Lapselle tulee antaa aikaa tutkimiseen ja ihmettelyyn. Kasvattajan tehtävänä on ohjata ja opettaa lasta löytämään selityksiä eri asioille kokeilemalla ja tutkimalla. Kasvattajan tulee huolehtia, että lapsella on mahdollisuus pysähtyä tutkimaan ja tarkkailemaan asioita ja että hänellä on välineitä tutkimiseen.

Myönteinen ilmapiiri tukee lapsen tutkivaa toimintaa. Lapsella on tarve kysellä ja kyseenalaistaa asioita. Kasvattajan tulee olla läsnä vastaamassa lapsen kysymyksiin, keskustelemassa lapsen kanssa asioista ja kyselemässä lapselta. Kasvattaja havainnoi lapsia ja suunnittelee toimintaa heidän kysymyksistään käsin, mikä tekee toiminnan kiinnostavaksi ja innostavaksi.

Myönteinen, turvallinen, vuorovaikutteinen ja kannustava ympäristö tukee lapsen tutkivaa toimintaa. Tutkimista edistävässä ympäristössä on saatavilla erilaisia tutkimusvälineitä, kirjoja ja esineitä, joita voi käyttää eri tavoin ja ne ovat lasten saatavilla koko ajan. Välineiden lisäksi ympäristössä on tutkimusta innostavia ilmiöitä sekä ratkaistavia tehtäviä ja kysymyksiä. On tärkeää, että myös luontoa hyödynnetään tutkimus- ja oppimistilanteissa. Lapsen päivään sisältyy riittävästi aikaa, jolloin tutkiminen on mahdollista. Lapselle pitää antaa aikaa myös tutkimustulosten tarkasteluun pitkäkestoisesti. Toimintaa voidaan järjestää projektiluonteisesti jolloin tarkastelu on mahdollista.

Matemaattista ajattelua tuetaan käyttämällä vertailua, päättelyä ja laskemista arkielämän tilanteissa. Lapsi oppii matemaattisia asioita leikin ja toiminnan kautta tuttuun ja kiinnostaviin materiaalien ja esineiden avulla.

Luonnontieteellistä ajattelua tuetaan havainnoimalla, tutkimalla ja kokeilemalla elollisen luonnon ilmiöitä. Luonnossa liikkuminen on luontainen osa lapsen toimintaa. Kasvattajan tehtävänä on mahdollistaa lapselle erilaisten ilmiöiden tutkiminen. Kasvattaja ohjaa lasta kiinnittämällä lapsen huomion luonnon eri ilmiöihin ja tuomalla luonnontieteisiin liittyvää materiaalia lapsen arkiympäristöön sekä järjestämällä toimintaa, joka tukee lapsen kiinnostusta luontoa ja sen ilmiöitä kohtaan.

Luonnossa leikkiminen, liikkuminen ja retkeileminen ovat hyviä oppimistilanteita, joissa lapsi oppii kasvattajan ohjauksessa kunnioittamaan luontoa. Lapselle syntyy kiinnostus pitää huolta luonnosta ja elinympäristöstään. Kestävän kehityksen kasvatusta on osa kasvatusta. Siinä kasvattaja antaa lapselle vastuuta ja lapsi oppii ottamaan vastuuta. Kestävään kehitykseen kuuluu

kavereista huolehtimista, lähiympäristön tutkimista ja erilaisten arkikäytäntöjen oppimista. On tärkeää, että lapsi pääsee osallistumaan kestävän kehityksen työn toteuttamiseen.

Kiteeläinen lapsi saa käyttää eri aistejaan, ihmetellä, kysellä, vertailla, luokitella ja sarjoittaa. Hän saa ottaa mallia toisilta lapsilta ja aikuisilta sekä yrittää, erehtyä, oivaltaa ja kokea oppimisen iloa. Lapsi saa kokea, että hänen ihmetelensä, kokemuksensa, kysymyksensä, pohdintansa ja toimintansa ovat merkityksellisiä. Lapselle annetaan aikaa tutkia ja kokeilla sekä tarkastella myös tutkimustuloksia pitkäkestoisesti.

Kiteeläinen varhaiskasvattaja ymmärtää, että prosessi on lopputulosta tärkeämpi. Hän luo tutkimiselle innostavan, avoimen ja kannustavan ilmapiirin sekä antaa lapselle aikaa tutkimiseen ja ihmetelyyn. Varhaiskasvattaja ohjaa ja opettaa lasta löytämään selityksiä eri asioille kokeilemalla ja tutkimalla. Hän huolehtii, että lapsella on mahdollisuus pysähtyä tutkimaan ja tarkkailemaan asioita ja että hänellä on välineitä tutkimiseen. Varhaiskasvattaja on läsnä vastaamassa lapsen kysymyksiin, keskustelee asioista ja kyselee lapselta. Hän havainnoi lapsia ja suunnittelee toimintaa heidän kysymyksistään käsin.

Kiteeläisessä varhaiskasvatusympäristössä on myönteinen, vuorovaikutteinen, turvallinen ja kannustava ilmapiiri. Siellä on apuvälineitä tutkimiseen, kirjoja, tutkimusta innostavia ilmiöitä ja ratkaistavia tehtäviä ja kysymyksiä sekä esineitä, joita voi käyttää monin tavoin. Välineet ovat saatavilla koko ajan. Luontoa käytetään oppimisympäristönä.

## 18.5. Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, ja lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattuja liikuntatuokioita. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesääätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoaltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojia tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisien liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

**Ruokakasvatuksen** tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun

ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

**Kiteen varhaiskasvatuksessa** kasvattajan tehtävänä on varata riittävästi aikaa lapsen päivittäiselle liikkumiselle. Lapsella pitää olla monipuolisia mahdollisuuksia sekä omatoimiseen että ohjattuun, tavoitteelliseen liikuntaan erilaisessa ympäristössä. Kasvattajan tehtävänä on luoda ympäristö, jossa liikunnan monipuolinen harrastaminen on mahdollista ja houkuttelevaa. Omatoimista liikkumista pitää tukea ja kasvattajan tulee olla salliva lapsen liikunnan eri muodoille.

Lapsi kokeilee osaamisensa rajoja aikuisen huolehtiessa turvallisuudesta. Liikkumisen mahdollistamiseksi liikuntavälineiden tulee olla monipuolisia ja innostavia ja niiden tulee olla helposti saatavilla. Kasvattajan tehtävänä on saada kannustamalla ja omalla innokkuudellaan myös vähemmän liikkuvat lapset innostumaan liikunnasta ja sen eri muodoista.

Säännöllinen liikunta on tärkeä lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja oppimiselle. Suunnitelmallinen ja tavoitteellinen toiminta lisää lapsen oppimisen mahdollisuuksia. Lasten havainnointi auttaa kasvattajaa toteuttamaan tarkoituksenmukaista liikuntaa omatoimisen liikunnan rinnalle ja huomioimaan lapsen kehityksen herkkyyksikaudet toiminnassa.

Liikuntaa voidaan harjoittaa eri tilanteissa. Siirtymätilanteet, retket ja leikkitalanteet ovat hyviä paikkoja tehdä erilaisia liikunnallisia harjoitteita. Yhdessä ohjattujen liikuntahetkien kanssa ne luovat kokonaisuuden joka tukee lapsen motorista kehitystä.

Hyvä varhaiskasvatusympäristö vahvistaa lapsen luonnollista liikkumisen halua, herättää lapsessa halun oppia uusia asioita ja innostaa kehittämään omia taitojaan. Liikkumisympäristön sekä sisällä että ulkona tulee olla riittävän haastava eri-ikäisille lapsille. Piha-alue on tärkeä osa lasten liikunnan mahdollistamiselle, sen tulee olla monipuolinen ja eri ikäryhmät huomioonottava sekä turvallinen. Liikkumista voidaan siirtää tapahtuvaksi myös lähiympäristöön ja metsään. Lapsella tulee olla mahdollisuus omaehtoiseen ja ohjattuun liikuntaan myös sisätiloissa. Liikunta-alueella tulee olla riittävästi haasteita ja sen tulee olla muunneltavissa. Monipuoliset välineet ovat helposti lasten saatavilla myös omatoimisen liikunnan aikana. Välineiden ja tulee mahdollistaa erilaisten liikuntamuotojen ja liikuntataitojen kehittyminen.

Kasvattajan tehtävänä on olla terveellisten elämäntapojen mallina ja ohjaajana. Terveellinen ruokailu myönteisessä hengessä sekä mahdollisuus uusiin makuihin nähdään tärkeinä. Syömään ei pakoteta, mutta maistelulle annetaan mahdollisuus.

Kasvattajan tehtävänä on luoda turvallinen henkinen ja fyysinen ympäristö, joka edistää lapsen kasvua ja kehitystä sekä tunne-elämää. Turvallinen ympäristö mahdollistaa lapsen omatoimisuuden ja itsenäisyyden lisääntymisen. Turvallisessa ympäristössä lapsi ilmaisee mielipiteitään ja erilaisia tunteita, oppii sietämään pettymyksiä ja ilmaisemaan niiden aiheuttamia tunteita.

Kiteeläinen lapsi saa liikkua päivittäin. Hän saa tutustua itseensä, ympäristöönsä ja toisiin liikkumalla. Liikunnan kautta lapsi oppii hallitsemaan kehoaan sekä kokee iloa, elämyksiä ja mahdollisuuksia tunteidensa ilmaisuun. Liikunta kehittää lapsen ajattelua ja hän oppii sen avulla uutta. Onnistumisten kautta itseluottamus ja minäkäsitys kasvavat. Lapsi saa terveellistä ravintoa turvallisessa ja rauhallisessa ilmapiirissä. Lisäksi hän oppii terveyteen ja turvallisuuteen liittyviä asioita arkipäivän toiminnoissa.

Kiteeläinen varhaiskasvattaja ymmärtää liikunnan ja terveellisten elämäntapojen merkityksen lapsen hyvinvoinnille, terveydelle, kasvulle ja kehitykselle. Lisäksi hän ymmärtää herkkyykskausien merkityksen lapsen oppimisessa. Varhaiskasvattaja varaa riittävästi aikaa lasten päivittäiselle liikunnalle antaen lapsille monipuolisia mahdollisuuksia sekä omatoimiseen että ohjattuun, tavoitteelliseen liikuntaan erilaisessa ympäristössä. Varhaiskasvattaja on salliva lapsen liikunnan eri muodoille ja hän osaa luoda ympäristön, jossa liikunnan monipuolinen harrastaminen on mahdollista ja houkuttelevaa. Varhaiskasvattajan tehtävä on innostaa lapsia omalla esimerkillään, havainnoida lasten liikuntaa sekä huolehtia lasten turvallisuudesta, terveydestä ja hyvinvoinnista.

Kiteeläinen varhaiskasvatusympäristö ei sisällä turhia kieltoja, mutta pitää sisällään yhteiset pelisäännöt. Ympäristöä on sekä sisällä että ulkona ja se vahvistaa lapsen luonnollista liikkumisen halua. Ympäristö herättää lapsessa halun oppia uusia asioita ja innostaa kehittämään omia taitojaan. Ympäristö on myös riittävän haastava kaikenikäisille ja muunneltava. Siellä on monipuoliset ja innostavat liikuntavälineet, jotka ovat helposti saatavilla. Välineet mahdollistavat erilaisten liikuntamuotojen ja liikuntataitojen kehittymisen. Ympäristö on turvallinen, terveellinen ja lapsen hyvinvointia tukeva.



## 19. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilanteiden mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä. Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

**Saamelaislasten** varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

**Romanilasten** varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettiä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

**Viittomakieltä** käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisu- ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämisen ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu

suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

### **Kaksikielinen varhaiskasvatus**

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielennäköisyyden herkkyyksensä tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

### **Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus**

#### *Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa*

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielillä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

#### *Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus*

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai

ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

### **Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus**

#### *Kielirikasteinen varhaiskasvatus*

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

### **Kielipesä**

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylyn kaltaisia.

**Kiteen varhaiskasvatuksessa** käytetään suomen kieltä. Maahanmuuttajalasten varhaiskasvatus järjestetään normaalina varhaiskasvatuspalveluna varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon lapsen kieli ja kulttuuritausta sekä yksilölliset tarpeet. Lapsen kasvun ja kehityksen tukemiseen osallistuu tarvittaessa kiertävä erityislastentarhanopettaja, joka voi antaa erillisiä suomen kielen tuokioita. Myös ryhmissä maahanmuuttajalapset otetaan huomioon käyttämällä tukiviittomia ja kuvia sekä puheen ja ohjeiden selkeyttämisellä. Kielen oppimisen ongelmassa lapset ohjataan puheterapeutin palveluihin.

## 20. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Kehityksen ja oppimisen tuki on osa laadukasta varhaiskasvatuksen toimintaa ja kuuluu kaikille sitä tarvitseville lapsille. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan lapsen tuen tarve ja järjestetään tarkoituksenmukaista tukea tarpeen ilmettyä, tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä. Riittävän aikaisella ja oikein kohdennetulla tuella voidaan edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla voidaan ehkäistä lapsen ongelmien syntymistä, kasvamista ja monimuotoistumista. Varhaiskasvatusta toteutetaan inklusion periaatteiden mukaisesti.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen ja kehitykseen liittyvät tarpeet. Kehityksen ja oppimisen tuki rakentuu lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä.

Lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa yhteistyö lapsen, huoltajan, varhaiskasvatuksen opettajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä varhaiskasvatuksen muun henkilöstön kanssa on tärkeää. Tuen tarpeen havainnointi ja tuen antaminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien osaamista hyödynnetään tuen tarpeessa olevien lasten erityisopetus- ja kasvatustehtävissä sekä muun henkilöstön konsultoinnissa ja ohjauksessa. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijat osallistuvat tarpeen mukaan lapsen tuen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä heidän tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi edellyttää sitä.

Lapsen tarvitsema tuki kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Siihen kirjataan lapsen kehityksen ja oppimisen tukeen liittyvät vastuut ja työnjako, tukitoimenpiteet sekä niiden toteuttamistapa ja arviointi.

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Tuki annetaan ensisijaisesti erilaisin joustavin järjestelyin lapsen omassa päiväkotitai perhepäivähoitoryhmässä. Lapsiryhmän kokoa arviotaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu ja tuen tarve ja se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Lapsen edun vaatiessa tukea voidaan järjestää myös osittain tai kokonaan erityisryhmässä.

Tukea voidaan antaa myös avoimessa varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla. Yhteistyössä huoltajien kanssa voidaan myös sopia, että lapsi siirtyy päiväkotiin säännölliseen varhaiskasvatukseen saadakseen tarvitsemaansa tukea.

**Kiteen varhaiskasvatuksessa** tukea tarvitsevien lasten varhaiskasvatusta on järjestetty päiväkotiryhmissä tai perhepäivähoidossa. **Yleinen tuki kiinnittää huomion sujuvaan arkeen, laadukkaaseen varhaiskasvatukseen toteuttamiseen sekä pulmien ennaltaehkäisyyn ja lieventämiseen.**

Henkilöstön ja perheiden tukena toimii kaksi kiertävää erityislastentarhanopettajaa (KELTO), joiden tehtävänä on kartoittaa tuen tarvetta varhaiskasvatuksessa, tukea lapsia, perheitä sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöä, olla mukana lapsikohtaisten suunnitelmien laadinnassa sekä toimia yhteishenkilönä eri tahojen välillä.

Tuen tavoitteet Kiteellä ovat oppimisen riskitekijöiden minimointi, oppimisvaikeuksien ennaltaehkäisy sekä oppimisen edistäminen.

## 21. Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu erityisesti, kun lapsella on tuen tarvetta. Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta, kuten lastenneuvolasta, kasvatus- ja perheneuvolasta tai vammaispalveluista. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.

Huoltajan kanssa keskustellaan tuen saamisen mahdollisuudesta ja tuen keskeisistä periaatteista. Hänen kanssaan sovitaan lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla.

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Lapsen tuen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön. Varhaiskasvatuksessa lapsi saa tarvitsemaansa kehityksen ja oppimisen tukea etunsa mukaisesti, vaikka huoltajat eivät sitoutuisikaan yhteistyöhön.

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun laitoksen keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Vaikeasti vammaiset ja sairaat lapset voivat tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehdoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

**Kiteen varhaiskasvatuksessa** yhteistyö lapsen, huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön kesken on ensiarvoisen tärkeää niin tuen tarpeen havaitsemisessa, tuen suunnittelussa kuin sen toteuttamisessa. Tuen tarpeen havainnointi ja tuen antaminen kuuluvat koko henkilöstölle koulutuksen, työnkuvien sekä vastuiden mukaan. Mukana tässä prosessissa voi tarpeen mukaan olla myös sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöä, kuten neuvolan terveydenhoitajia tai lastenneurologian asiantuntijoita.

Kiteellä vahva yhteistyökumppani varhaiskasvatuksen kanssa on neuvolan lisäksi Lasten ja nuorten hyvinvointikeskus HYTKES, jonka tutkimus-, kuntoutus- ja terapiapalvelut ovat kiteeläisten lasten käytettävissä. Myös konsultoivaa asiantuntija-apua varhaiskasvatuksen henkilöstölle on sieltä saatavissa.

## 22. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työ tavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia.

Lapsen tuen tarve voi olla lyhytaikaista ja vähäistä. Silloin voi riittää yksittäinen tuen muoto tai järjestelyt, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman nopeasti ja varhaisessa vaiheessa. Osa lapsista tarvitsee enemmän ja säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tuen muotoja toisiaan täydentävinä.

Varhaiskasvatuksessa lapselle voidaan antaa tukea monin tavoin. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tuki voi sisältää pedagogisia, rakenteellisia ja hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä. Pedagogisia järjestelyjä ovat esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultoiva tai jaksottainen tuki, lapsikohtainen ohjaaminen, tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä erityisten apuvälineiden sekä tieto- ja viestintäteknologian käyttö. Lapsen tukeen voi myös kuulua viittomien ja kuvien käyttö tai muu kielen ja kommunikoinnin tukeminen. Rakenteellisia järjestelyjä ovat muun muassa ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoitukseen tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut. Hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio.

Kun tuen tarve johtuu lapsen vaikeasta vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai sosioemotionaaliseen kehitykseen liittyvästä tuen tarpeesta, tarvitsee lapsi yleensä koko-aikaista, jatkuvaa ja yksilöllistä tukea. Tällöin lapsella on usealla kehityksen osa-alueella haasteita tai jollakin alueella erittäin suuri tuen tarve. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki vertaisryhmässä edellyttää suunnitelmallisuutta, erityisosaamista sekä mahdollisesti erilaisia järjestelyjä tai apuvälineitä. Lapsi tarvitsee apua ryhmässä toimimiseen, toiminnallista eriyttämistä sekä aikaa perustaitojen harjoitteluun. Tällöin tuki voi edellyttää henkilöstön erityispedagogisen tai sairaanhoidollisen osaamisen vahvistamista tai monialaista yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa.

Kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen edellyttää jatkuvaa havainnointia, dokumentointia ja arviointia lapsen tuen tarpeista ja toimenpiteiden vaikutuksista ja riittävydestä. Ensimmäiseksi tarkastellaan käytössä olevia toimintatapoja ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja. Arvioinnin ja sen pohjalta tapahtuvan tuen suunnittelun on hyvä perustua riittävän monialaiseen asiantuntemukseen.

**Kiteen varhaiskasvatuksessa** lapsen kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Tuki toteutetaan ensisijaisesti lapsen omassa varhaiskasvatusryhmässä erilaisin joustavin järjestelyin. Tuen tarvetta ennaltaehkäistään ja tukea toteutetaan erilaisilla pedagogisilla, rakenteellisilla sekä lapsen hyvinvointia tukevilla järjestelyillä ja toimintatavoilla. Näitä ovat esim. pienryhmien käyttö, toiminnan eriyttäminen, oppimisympäristöjen muokkaus sekä kuvien ja tukiviittomien käyttö.

Tuen toteuttamisen lähtökohtana ovat aina lapsen vahvuudet sekä oppimiseen ja kehitykseen liittyvät tarpeet.

## 23. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa tuetaan. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (osio Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma).

Tuen toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. Annetun tuen vaikuttavuutta tulee arvioida säännöllisesti, ja suunnitelmaa tulee muuttaa tarpeen mukaan. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen tulee kirjata ja tavoitteita muuttaa uutta tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

Kun lapsi saa kehitykseensä ja oppimiseensa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa tulee kirjata osiossa Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset ja rakenteelliset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- henkilöstön mitoitukseen ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut esimerkiksi, toiminnan eriyttäminen, lapsikohtainen ohjaaminen, pienryhmätoiminta tai viittomien ja kuvien käyttö
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden, kuten varhaiskasvatuksen erityisopettajan palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut

Tuen seuranta ja arviointi

- tavoitteiden toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi sekä arviointiajankohdat.

**Kiteen varhaiskasvatuksessa** lapsen tarvitsema tuki, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Apuna voidaan käyttää erillistä erityisen tuen kaavaketta. Kirjaamisia tehdään mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä kiertävän erityislastentarhanopettajan kanssa.

## 24. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lasten varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi on myös osa lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin tukea. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin osioissa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat sekä Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen suunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

**Kiteen varhaiskasvatuksessa** toimintaa havainnoimalla kehitetään hyviä toimintatapoja ja niitä jaetaan henkilökunnan kesken esimerkiksi yhteisissä palavereissa. Henkilökunnalle pidetään joka vuosi kehityskeskustelut, joissa arvioidaan varhaiskasvattajan omaa kehitystä ammatissaan ja varhaiskasvattajan roolissaan. Lisäksi henkilökunnalle järjestetään koulutuksia ja yhteisiä kehittämispäiviä.

Kiteen varhaiskasvatussuunnitelmaa tarkastellaan vuosittain ja siihen tehdään tarvittavia muutoksia. Tarkastelussa otetaan huomioon niin henkilökunnan, vanhempien kuin yhteistyötahojen näkemykset asioista. Lasten vanhemmille tehdään säännöllisesti laatukselyjä varhaiskasvatuksen toteutumisesta. Näitä palautteita hyödynnetään toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa.